

(204. 4.)

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het afdeelingsonderzoek gaf aanleiding tot de volgende opmerkingen en beschouwingen.

Vrij algemeen werd ernstig geklaagd over de late indiening van dit wetsontwerp, waardoor de Kamer zich genoodzaakt ziet deze belangrijke aanvulling der loopende Marinebegrooting te behandelen op een tijdstip, waarop de Kamer met velerlei arbeid zeer bezet is. Reeds in de Memorie van Antwoord betreffende het ontwerp dier begrooting heeft de Regeering haar voornemen te kennen gegeven om bij suppletoire begrooting gelden aan te vragen voor den aanbouw van nieuw materieel voor de zeemacht. Indien zij er inderdaad prijs op stelde, dat nog in den loop van dit jaar een nieuw schip op stapel zou worden gezet, had zij aan dat voornemen spoediger gevolg behoeven te geven.

Zeer vele leden hadden voorts met bevreemding en velen hunner tevens met teleurstelling gezien dat thans gelden worden aangevraagd voor een schip voor den Indischen en den algemeenen dienst, niettegenstaande de Minister in genoemd begrotingsstuk de indiening van eene suppletoire aanvraag voor drijvend materieel juist voor de landsdefensie in uitzicht heeft gesteld. Dit laatste vond zijn grond in 's Ministers vaste overtuiging dat met het oog op de geringe strijdwaarde van het bestaande defensiematerieel, de vernieuwing daarvan inderdaad geen uitstel lijdt.

In de Memorie van Toelichting der ontwerp-begrooting voor 1902, bladz. 1, verklaarde hij de meening van zijn ambtsvoorganger dat „vernieuwing van dat materieel bepaald noodzakelijk is” te deelen, weshalve hij zich dan ook voorstelde „het volgend jaar met eene aanvraag daarvoor terug te komen”, hiermede, blijkens het medegedeelde op bladz. 2 der Memorie van Antwoord „eene suppletoire aanvraag bedoelende alzoo niet om dit uit te stellen tot de volgende begrooting”. Op bladz. 3 der Memorie van Antwoord gaf hij, voorts, naar aanleiding van den in het Voorloopig Verslag door één lid uitgesproken wensch dat met den bouw van schepen voor den dienst hier te lande zou worden gewacht totdat het vraagstuk van de landsverdediging in haar geheel nogmaals door eene commissie van deskundigen zou zijn onderzocht, te kennen dat het hem niet geraden voorkwam zoodanig voorafgaand onderzoek te doen plaats hebben, „daar hierdoor de zoo dringend noodige vernieuwing van het drijvend materieel voor die defensie weder op de lange baan zoude worden geschoven”.

Versterking van het materieel voor den Indischen en algemeenen dienst achtte de Minister daarentegen voorshands minder noodzakelijk. Aan de leden toch, die blijkens laatstgemeld Staatsstuk in de afdeelingen er op hadden aangedrongen dat in afwachting van de beslissing omtrent het materieel voor de verdediging des lands, zou worden voortgegaan met de huns inziens niet minder noodige uitbreiding van het materieel voor beide eerstgenoemde diensten, werd op bladz. 4 der Memorie van Antwoord medegedeeld dat „daartoe” — het op de begrooting uittrekken van gelden, alleen voor de voortzetting van den bouw der twee pantserschepen type *Koningin Regentes* en der drie torpedobooten — „te minder bezwaar (bestond), omdat wanneer de twee thans nog in aanbouw zijnde pantserschepen gereed zullen zijn, in de aflossing voor de Indische strijdmacht kan worden voorzien”.

Na moet het toch zeker verwondering baren, dat waar in het laatst van het vorige jaar de Regeering op zoo ondubbelzinnige

wijze de urgentie betoogde van aanschaffing van schepen en wel van defensieschepen en aan den anderen kant de noodzakelijkheid van onafgebroken voortgang met den aanbouw van ander marine-materieel ontkende, eerst in Mei van dit jaar gelden door haar worden aangevraagd voor een nieuw schip, niet voor den binnenlandschen, doch voor den Indischen en den algemeenen dienst.

Is ten aanzien van de vraag aan welk materieel op dit oogenblik het meest behoefte bestaat, de Minister dan van inzicht veranderd? De Memorie van Toelichting zwijgt hieromtrent. Volgens het daar aangevoerde is de reden, waarom thans een schip voor beide laatstgenoemde diensten wordt aangevraagd, hierin gelegen dat de Minister met zijn ambtgenoot van Oorlog nog niet tot overeenstemming is gekomen omtrent een plan voor de verdediging des lands aan de zeezijde. „Dat ondergeteekende”, zoo leest men op bladz. 1 der Memorie van Toelichting, „zich desniettemin had voorgesteld dit jaar aan den aanbouw van drijvend materieel, dat in engeren zin voor de defensie hier te lande bestemd zou zijn, de prioriteit te geven, berustte op de verwachting, dat met de geregelde afwerking van een goed in elkander sluitend stelsel van landsverdediging aan de zeezijde nu reeds een aanvang kon worden gemaakt.” Daarop volgt een weinig later: „Waar verder gebleken is dat het door zijn ambtsvoorganger indertijd overgelegd plan van verdediging aan de zeezijde wijziging en aanvulling behoeft, alvorens te kunnen dienen tot grondslag van hetgeen te dien aanzien van de maritieme middelen en de kustversterkingen zal worden vereischt, wordt het overleg nader voortgezet en daarbij zal uit den aard der zaak tevens worden overwogen in hoeverre in de naaste toekomst en rekening houdende met onze finantieele krachten, in het nog noodige kan worden voorzien en welke volgorde daarbij zal zijn in acht te nemen.” Van deze mededeelingen hadden velen met de grootste bevreemding kennis genomen. Reeds de minister van der Wijck 1), zoo werd opgemerkt, achtte met het oog op den treurigen toestand van het bestaande defensiematerieel, de vernieuwing daarvan, nadat de 6 pantsørdekschepen voor de Indische scheepsmacht gereed zouden zijn, zeer noodzakelijk. In de Memorie van Toelichting der Marinebegrooting voor 1897 ontwikkelde hij „na het noodige overleg met en de noodige instemming van zijne ambtgenooten”, een stelsel voor de verdediging van Nederland aan de zeezijde, hetwelk zijns inziens zou kunnen strekken tot grondslag voor den aanbouw van schepen en vaartuigen voor dit deel van de taak der zeemacht. De Ministers Jansen en Röell waren eveneens overtuigd van de urgentie van aanschaffing van materieel voor de landsverdediging en vroegen beiden voor dat doel gelden aan Hunne daartoe strekkende wetsvoordrachten waren mede vergezeld van uiteenzettingen van plannen voor de verdediging aan de zeezijde. Ook die plannen waren, naar aan de Kamer werd medegedeeld, opgemaakt in overleg met de respectieve ministers van Oorlog. Wel weken die verschillende regelingen eenigszins van elkander af, doch door de ontwerpers werd steeds hoog opgegeven van de tusschen hen ter zake van de hoofdbeginselen bestaande homogeniteit.

In de Memorie van Toelichting tot de loopende begrooting verklaarde ook de minister Kruijs dat hij omtrent den werkkring der zeemacht bij de landsdefensie met zijn ambtsvoorganger eenszins in opvatting verschilde. Voorts deelde hij op bladz. 4 der Memorie van Antwoord mede dat „hoewel reeds bij hun optreden bij de tegenwoordige Ministers van Oorlog en van Marine overeenstemming in algemeenen zin bleek te bestaan omtrent de taak onzer zeemacht bij de landsverdediging, toch daaromtrent en omtrent de samenstelling dier zeemacht nader overleg noodig (werd) geacht.” „Uit dat sedert gehouden overleg”, zoo verklaarde de Minister verder, „is van volkomen overeenstemming gebleken tusschen beide Ministers in zake de landsverdediging aan de zeezijde, zoowel wat de hierbedoelde taak der zeemacht, als het daarvoor noodige materieel aangaat.” „De ondergeteekende”, zoo ging hij voort, „behoeft dus om die reden met de aanvraag van gelden tot aanbouw van nieuw materieel voor die defensie niet te wachten tot de volgende begrooting, maar kan aan zijn voornemen tot het indienen van eene suppletoire aanvraag daarvoor gevolg geven.”

En nu blijkt, uit de Memorie van Toelichting tot dit wetsontwerp dat het door 's Ministers ambtsvoorganger indertijd overgelegd plan „wijziging en aanvulling behoeft”, alvorens tot grondslag te kunnen dienen van hetgeen voor de binnenlandsche verdediging van de maritieme middelen en de kustversterkingen

1) Memorie van Antwoord der Marinebegrooting voor 1897, bladz. 2.

zal worden vereischt en dat „met de geregelde afwerking van een goed in elkander sluitend stelsel van landsverdediging aan de zeezijde” zelfs nog niet eens „een aanvang kon worden gemaakt.” In hoeverre in het voor de Nederlandsche defensie benodigde materieel kan worden voorzien zal nog moeten worden *overwogen*. Inderdaad voor bevreemding en teleurstelling bestaat hier reden te over. Laatstgemelde mededeelingen van de Regeering zijn weinig geschikt om vertrouwen te doen stellen in haar beleid en in den ernst harer bemoeiingen ten aanzien van de verdediging van den vaderlandschen bodem tegen een aanval uit zee. Gaarne vernam men, of de Minister eenig uitzicht kan geven op eene spoedige beëindiging van het overleg met zijn ambtgenoot van Oorlog. De vrees laat zich niet onderdrukken, — te minder, wanneer men let op hetgeen op bladz. 2 der Memorie van Toelichting omtrent de in elk geval voort te zetten geleidelijke vernieuwing der torpedovloot in het midden wordt gebracht — dat op de tot standkoming van eene deugdelijke regeling der verdediging des lands aan de zeezijde in deze wetgevende periode niet meer gerekend zal mogen worden. Zoodanig negatief resultaat zou te minder verklaarbaar zijn nu aan het hoofd der beide militaire departementen twee bewindslieden zijn geplaatst die ook reeds vroeger gedurende eenige jaren gelijktijdig hunne tegenwoordige functiën hebben bekleed.

Met nadruk wenschte men dan ook den Minister de vraag te stellen of hij de verantwoordelijkheid aanvaardt voor de bestendiging van den ook door hem als onvoldoende geconstateerden toestand ten aanzien van het drijvend materieel voor de binnenlandsche verdediging, zonder voorstellen te doen om daarin verbetering te brengen. Wat zal, zoo vroeg men voorts, met dat geheel verouderde materieel — waarover reeds in 1892 door den Minister JANSEN zoo krachtig de staf werd gebroken — inmiddels worden gedaan? Zal men het ten koste van aanzienlijke uitgaven zoogenaamd voor den dienst bruikbaar houden? Zoo ja, is het dan aan te nemen dat die geldelijke offers zullen worden opgewogen door het van dat materieel in oorlogstijd te verwachten nut?

Sommige leden, hoewel ook betreurende dat het nader overleg tusschen de hoofden der militaire departementen omtrent een plan voor de verdediging aan de zeezijde tot dusver niet tot een bevredigend resultaat heeft geleid, meenden toch er op te moeten wijzen dat het gemis van overeenstemming ten deze tusschen genoemde bewindslieden waarschijnlijk voor een groot deel gezocht zal moeten worden in de tot standkoming der nieuwe legerwetten, die op de regeling van de defensie in haar geheel uit den aard der zaak van invloed zal zijn. Overigens waren deze leden er in de gegeven omstandigheden den Minister dankbaar voor dat hij zich niet, door de vrees van ontstemming te wekken heeft laten weerhouden van aan de Kamer van dat gemis van overeenstemming openlijk mededeeling te doen.

Een deel hunner vertrouwde, dat bij de nadere overweging meer dan tot dusver de verdediging van de toegangen en vaarwaters aan de landmacht zou worden toegewezen.

Enkele leden wenschten in het midden te laten of er tegenstrijdigheid bestaat tusschen 's Ministers verklaringen van nu en van vroeger. Zij waren van oordeel dat een schip als het thans aangevraagde in elk geval zal moeten worden aangebouwd, welk stelsel van defensie aan de zeezijde ook moge worden aangenomen, zoodat het al dan niet bestaan van een gedetailleerd plan als bovenbedoeld voor de thans aanhangige quaestie van weinig belang is.

§ 2. Bestaan er goede redenen om, nu in de behoefte aan defensieschepen voorshands niet wordt voorzien, inmiddels voort te gaan met den aanbouw van materieel voor den Indischen en den algemeenen dienst en daarvoor reeds nu gelden beschikbaar te stellen? Die vraag werd door vele leden ontkennend beantwoord: door enkelen, omdat zij alle uitgaven ter versterking onzer maritieme strijdmiddelen geldverspilling achtten, waar, volgens hunne meening, ons toch de financiële kracht ontbreekt de inrichting onzer zeemacht aan billijke eischen te doen beantwoorden; door anderen, omdat zij geen vrijheid vonden om, terwijl o. a. de uitvoering der leerplichtwet aanzienlijke geldelijke offers vordert en vooral voor sociale doeleinden in de naaste toekomst hooge eischen aan de schatkist zullen moeten worden gesteld, bij voortduring zeer belangrijke sommen te besteden voor schepenbouw; en in de derde plaats door hen, die op andere gronden het reeds nu wederom op stapel zetten

van een schip voor bovengenoemde diensten niet noodzakelijk, noch ook wenschelijk achtten.

De bouw van zulk een schip is, volgens de Memorie van Toelichting, op zichzelf volkomen gerechtvaardigd, „omdat ook na afwerking van de pantserschepen *de Ruijter* en *Hertog Hendrik* nog niet het volle aantal schepen van dit type aanwezig (zal) zijn, dat bij de jongste voorstellen van het plan voor den dienst in Oost-Indië en den algemeenen dienst door zijn ambtsvoorganger noodzakelijk werd geacht.” „De eisch om het eskader in Oost-Indië op de volle geraamde sterkte te brengen en te houden”, zoo wordt hieraan door den Minister toegevoegd, „klemt ten gevolge van de jongste gebeurtenissen in Oost-Azië nog sterker dan toen dit plan werd voorgesteld.” Hiertegen werd door laatstbedoelde leden aangevoerd, dat met de reeds bestaande en de nog in aanbouw zijnde schepen van groot charter in de behoeften van den Indischen dienst naar behooren zal kunnen worden voorzien. Na de voltooiing toch der twee bovengenoemde pantserschepen zullen voor de Indische scheepsmacht beschikbaar zijn 3 schepen, type *Koningin-Regentes* en 7, type *Holland*, de *Koningin Wilhelmina* daaronder begrepen. Naast de „6 krachtige schepen” waaruit volgens het Koninklijk besluit van 27 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 191) die scheepsmacht moet bestaan, blijven er derhalve nog 2 schepen voor de jaarlijksche aflossing over, rekenende op 2 in reparatie. Trouwens de noodzakelijkheid van voortgezette aanbouw voor den dienst in Oost-Indië is, gelijk ook reeds vroeger werd opgemerkt, door den Minister zelve op bladz. 4 van de Memorie van Antwoord der loopende begroting bestreden onder opmerking dat „wanneer de twee thans nog in aanbouw zijnde pantserschepen gereed zullen zijn, in de aflossing van de Indische strijdmacht kan worden voorzien”.

Het zal dus hier meer in het bijzonder den algemeenen dienst moeten gelden, maar ter voorziening daarin werd het niet gerechtvaardigd geacht reeds thans tot het op stapel zetten van een vierde schip van het type *Regentes* te besluiten zoolang niet omtrent die schepen meer gegevens zullen zijn verkregen en nader zal zijn overwogen of verdere aanbouw van schepen van dat type aanbeveling verdient.

Opgemerkt wordt in de Memorie van Toelichting dat de voorgestelde aanbouw niet slechts zal strekken tot verhooging van de kracht onzer verdediging in Indië en tot voorziening — ten deele — in de zoo noodige middelen voor den algemeenen dienst, maar „daarenboven ten goede kan komen aan de zoo hoog noodige defensiemiddelen voor de Stelling den Helder.” Naar aanleiding hiervan werd er op gewezen dat, acht men voor de verdediging van de Stelling den Helder de beschikking over krachtige schepen onmisbaar, deze dan uitsluitend met het oog daarop gebouwd en steeds beschikbaar behooren te zijn en voor die verdediging niet mag worden vertrouwd op schepen, waarop niet te allen tijde gerekend kan worden. Met het denkbeeld om de verdediging van genoemde stelling door pantserschepen van groot charter te doen plaats hebben, konden vele leden zich bovendien in geenen deele vereenigen, omdat zij vreesden dat het voor dat doel bezigen van zoodanig materieel, in zou sluiten een optreden buitengaats, waartegen zij ernstig bezwaar hadden, omdat het onze krachten verre te boven zou gaan. Men herinnerde er overigens aan dat door den Minister VAN DER WIJCK de drie schepen, type *Kortenaar* — de *Kortenaar*, de *Eertsen* en de *Piet Hein*, die door dien bewindsman ongeschikt werden geacht voor de diensten door de zeemacht in Oorlogstijd in Indië te bewijzen, reeds voor de verdediging van de Stelling den Helder zijn aangewezen. Men vroeg hoe de Minister KRUYTS hierover dacht. Zullen nu die schepen niet of niet uitsluitend voor dat doel bestemd blijven? Heeft de omstandigheid dat, blijkens de indertijd door den Minister RÖELL aan de Eerste Kamer ter zake verstrekte inlichtingen (1), de *Piet Hein* bij zijn verblijf in Indië, op niet onbevredigende wijze aan de aldaar aan het marine-materieel te stellen eischen heeft voldaan, bij den Minister KRUYTS wellicht de meening gewekt dat van de drie *Kortenaar's* ook voor den Indischen dienst partij behoort te worden getrokken? Luidt het antwoord op die vragen bevestigend, dan wijken 's Ministers inzichten ten deze sterk af van die van den Minister VAN DER

(1) „Nota van Inlichtingen”, Zitting Eerste Kamer 1899/1900, n°. 55c: Daarin komt omtrent de *Piet Hein* het volgende voor: „In aansluiting aan de voorsafgaande mededeeling betreffende de pantserschepen kan omtrent de *Piet Hein* nog vermeld worden, dat inrichting van logies, ventilatie, enz., tijdens verblijf in Indië, geen aanleiding tot opmerkingen hebben gegeven, en dat in de ontvangsten rapporten evenmin klachten voorkomen over mindere doelmatigheid van de victualiebergplaatsen.”

Wijck, maar dan ook bestond er nog minder reden om reeds nu wederom gelden aan te vragen voor de versterking der Indische scheepsmacht.

Op grond van het hier aangevoerde achtte men deze credietaanvraag door hetgeen in de Memorie van Toelichting totaangebaven daarvan in het midden wordt gebracht, allermint gemotiveerd. Naar het oordeel van verscheidene leden levert ook wederom deze wetsvoordracht het bewijs van de stelselloosheid, waarmede bij de aanschaffing van materieel voor de zeemacht wordt te werk gegaan. Waar de Minister op bladz. 2 der Memorie van Antwoord der loopende begrooting opmerkte dat hij de beschuldiging, dat door stelselloozen aanbouw de voor nieuw materieel toegestane gelden ondoelmatig worden besteed, niet tegen zijn beleid gericht kon achten, omdat door hem nog geengelden voor nieuwen aanbouw waren aangevraagd, wenschten deze leden den Minister er op te wijzen dat na de indiening van deze wetsvoordracht bedoeld verwijt ook hem treft. Zij konden door het Regeeringsvoorstelslechts versterkt worden in hunne overtuiging van de noodzakelijkheid om de verdere reconstructie der vloot te doen plaats hebben op den grondslag eener in gemeen overleg tusschen Regeering en Volksvertegenwoordiging vastgestelde, deugdelijke organisatie van het marine-materieel, steunende op een binnen de grenzen onzer financiële krachten uitgewerkt stelsel van verdediging van Moederland en Koloniën. Zij bleven er op aandringen dat de Regeering eene organisatie als hierbedoeld, met daarop berustend plan van aanbouw los van elk verband met eene Marinebegrooting op zoodanig tijdstip bij de Staten-Generaal zoude indienen dat dezen beide zaken zonder overijling zouden kunnen beoordeelen waarna aan beide regelingen, na ter zake verkregen overeenstemming tusschen Regeering en Volksvertegenwoordiging, de noodige vastheid zou behooren te worden gegeven. Zij waren weinig genegen, om zolang aan dezen door hen en door anderen reeds herhaaldelijk met aandrang te kennen gelever wensch geen gevolg is gegeven, voort te gaan met voor schepenbouw aanzienlijke bedragen beschikbaar te stellen, waarvan onder de bestaande omstandigheden, de doelmatige besteding allermint gewaarborgd is.

Een ernstig bezwaar tegen het bewilligen van gelden voor het in aanbouw brengen van nieuw materieel, ontleend voorts verschillende leden aan den onbevredigenden toestand, waarin het personeel der Marine — en meer in het bijzonder het machinekamer-personeel — zich op dit oogenblik bevindt. Opgemerkt werd van die zijde, dat, waar jaren lang verzuimd is maatregelen te nemen voor eene doelmatige aanvulling van dat personeel in al zijne schakeeringen, het gebrek aan sommige qualiteiten thans inderdaad onrustbarend is geworden. Men verwees o. a. naar de in het *Marineblad* en in de *Gids* opgenomen artikelen van den kapitein ter zee J. P. VAN ROSSUM, waarin het ernstige van den toestand is blootgelegd. Trouwens ook in de pers is deze aangelegenheid meermalen ter sprake gekomen. De geheel onvoldoende sterkte van het personeel heeft, naar men meende te weten, ten gevolge dat van de schepen te weinig gebruik kan worden gemaakt. Men tracht hieraan zooveel mogelijk te gemoet te komen door de beschikbare krachten telkens van den eenen bodem naar den anderen over te plaatsen, maar dit middel is al haast even erg als de kwaal, omdat het de bemanningen desorganiseert, terwijl bovendien van de menschen te veel en te zware diensten worden gevorderd.

Moest onder deze omstandigheden de vloot worden gemobiliseerd, dan zou zij zeker al zeer weinig voor hare taak berekend zijn.

Wat baat het, zoo vroeg men, kostbare schepen aan te bouwen wanneer het voor bemanning benodigde personeel ontbreekt?

Gevraagd werd om eene gespecificeerde opgave van het personeel, thans in Nederland aanwezig, met vermelding van het tekort op het machinekamer-personeel en het personeel in de voornaamste overige rangen en qualiteiten, benodigd voor de bemanning van het materieel voor de landsverdediging, dat bij mobilisatie in dienst zou moeten zijn.

Sommige leden wenschten aan de Regeering de pertinente vraag te stellen of, bij bewilliging van deze supplettoire aanvraag, zij bereid is er voor in te staan, dat op het tijdstip, waarop het nieuwe schip gereed zal zijn, over voldoende personeel beschikt zal kunnen worden voor de bemanning van dat schip, als ook van de twee nu in aanbouw zijnde pantserschepen, de *de Ruyter* en de *Hertog Hendrik*. Mochten zij op die vraag geen gemotiveerd toestemmend antwoord ontvangen, dan, zoo verklaarden deze leden, zouden zij in geen geval hunne stem aan dit wetsontwerp kunnen geven.

Anderen zouden met het oog op den zeer kritieken toestand van het personeel, met eene verklaring van de Regeering dat die toestand binnen kort wederom voldoende, althans veel verbeterd zal zijn, geen genoegen kunnen nemen. Zij wenschten in kennis gesteld te worden van de maatregelen die de Regeering zich eventueel voorstelt te nemen om in het gebrek aan personeel, bepaaldelijk in dat aan machinisten en stokers, te voorzien. Aangezien zoodanige maatregelen waarschijnlijk belangrijke uitgaven zullen vorderen, verlangden zij het bedrag dier kosten te kennen, alvorens opnieuw gelden toe te staan voor den aanbouw van materieel.

Van andere zijde werd opgemerkt dat de aanschaffing van nieuwe schepen niet per se behoefte aan meer personeel doet ontstaan, omdat het nieuwe materieel zal kunnen strekken ter vervanging van bestaand materieel.

In antwoord hierop werd er door eerstgenoemde leden wederom op gewezen dat het hier geldt den aanbouw van een schip voor aflossing bestemd, dat grootere bemanning, maar vooral ook grooter machinekamerpersoneel vordert, en dat te gelijk met het af te lossen schip in dienst zal moeten zijn.

De opmerking in de Memorie van Toelichting dat niet uit het oog behoort te worden verloren dat de noodzakelijkheid om het personeel op de werven niet door tijdelijk gebrek aan werk te desorganiseeren, het supplettoire karakter van deze aanvraag onvermijdelijk maakt, deed verschillende leden er bij de Regeering op aandringen om bij credietaanvragen voor nieuw materieel voor de zeemacht, het beroep op bovenbedoelde noodzakelijkheid niet telkens te herhalen. Zij wezen er op dat aanzienlijke uitgaven voor nieuw materieel voor de zeemacht uitsluitend in de belangen der defensie hare rechtvaardiging kunnen vinden. Voorts stelden sommigen dezer leden de vraag, of werkverschaffing het eigenlijke doel is geweest dat der Regeering bij het aanvragen van gelden voor dezen nieuwen aanbouw voor oogen heeft gestaan. Zoo ja, dan meenden zij dat dit eene zeer dure wijze van werkverschaffing zou zijn.

Anderen meenden deze vraag reeds terstond ontkennend te kunnen beantwoorden. Zij vestigden daarbij de aandacht op de geringe som — f 5000 —, waarmede art. 20 der begrooting — de post voor arbeidsloon enz. aan 's Rijks werf te Amsterdam — ter verhooging is voorgedragen. Naar hun voorkwam, heeft de Regeering, sprekende van de desorganisatie van het personeel, blijkbaar het oog op de veranderingen in de bepaaldelijk aan 's Rijk werf te Amsterdam bestaande verdeling van arbeid, volgens welke de verschillende bij schepenbouw te verrichten werkzaamheden steeds door dezelfde groepen van werklieden worden uitgevoerd.

Intusschen behooren, ook volgens deze leden, overwegingen, ontleend aan de arbeidsregeling op 's Rijks werven geen gewicht in de schaal te leggen bij het nemen van eene beslissing omtrent uitgaven voor aanbouw van nieuw materieel. Men keere, zoo merkten zij op, de orde van zaken toch niet om, door in plaats van in de Rijkswerken inrichtingen te zien, waarvan het bestaan en de organisatie geheel afhankelijk zijn van de behoeften aan versterking der maritieme middelen de aanschaffing van nieuw marinematerieel te beschouwen als het middel tot instandhouding van de werven op een bepaalde wet. Het kwam hun echter wenschelijk voor — en eerstgenoemde leden waren van dezelfde meening — om op de quaestie betreffende de werven thans niet verder in te gaan. Alleen wilden zij er nog op wijzen dat voor den gang van zaken op 's Rijks werven, zooals de Regeering zich dien bij de samenstelling der begrooting voor het loopende jaar heeft voorgesteld, deze supplettoire aanvraag niet noodig is. Die begrooting was er geheel op ingericht, dat de arbeid op de werven gedurende het geheele jaar geregeld zou kunnen worden voortgezet. In de Memorie van Toelichting werd dan ook geen supplettoire aanvraag in uitzicht gesteld. Eerst in de Memorie van Antwoord werd, naar aanleiding van de het Voorloopig Verslag van verschillende zijden uitgesproken oevreemding over het niet aanvragen van gelden voor materieel voor de binnenslandsche defensie, door de Regeering te kennen gegeven dat zij het voornemen had eene kredietaanvraag voor zoodanig materieel bij supplettoire begrooting in te dienen.

Anderen waren het hiermede niet eens.

Door sommige leden werd nog de wenschelijkheid betoogd dat de bouw van marineschepen voor een ruimer deel zou worden opgedragen aan de particuliere industrie, hetgeen dan gepaard zou kunnen gaan met vermindering van het personeel aan 's Rijks werven. Daardoor zou men bovendien minder aan afmetingen gebonden zijn dan thans het geval is ten gevolge van de

ligging van de werf te Amsterdam. Of moet, zoo vroegen zij, uit hetgeen door de Regeering in de Memorie van Toelichting omtrent het onvermijdelijke van het suppletoire karakter dezer aanvraag in het midden wordt gebracht, worden afgeleid, dat zij inkrimping van het personeel niet wel mogelijk, althans niet raadzaam acht? Zoo ja, dan zouden zij gaarne de gronden vernemen, waarop dat gevoelen steunt.

Bij sommige leden bestond geen bezwaar tegen het reeds nu bewilligen van gelden voor den aanbouw van een schip, bestemd om te voorzien in de aflossing voor de Indische scheepsmacht en in de behoeften van den algemeenen dienst. Zij wezen er op dat om op eenigszins behoorlijke wijze aan de eischen der Indische en den algemeenen dienst te kunnen voldoen, door de opvolgende Ministers van Marine een getal van 12 schepen van groot charter noodig werd geacht; namelijk 6 schepen voor het eskader in Indië, 2 voor aflossing, 2 in reparatie, benevens 2 voor de West-Indische wateren of voor andere diensten, waaronder begrepen de oefening van het personeel. Aangezien na de voltooiing van de twee in aanbouw zijnde pantserschepen nog slechts over 7 schepen, type *Holland* — met inbegrip van de *Koningin Wilhelmina* — en 3 schepen, type *Koningin Regentes* zal kunnen worden beschikt, zal nog een tweetal schepen voor bovengenoemde diensten behooren te worden aangeschaft.

Naar het oordeel van enkele leden is, met het oog op het nog ontbreken van dat tweetal bodems, voortgezette aanbouw zelfs dringend noodig.

Intusschen meenden ook dezerzijds eenige leden dat op het nu aangevraagde schip in geen geval gerekend zal behooren te worden voor de verdediging van de Stelling den Helder aangezien het, gelijk uit de hier medegedeelde cijfers blijkt, te allen tijde beschikbaar zal moeten zijn voor het volgen van zijne hoofdbestemming.

Anderen waren van oordeel dat het niet noodig is speciale schepen te bouwen voor de verdediging van de Stelling den Helder, met het gevolg dat men die steeds hier te lande zou moeten houden en bovendien hier ook de noodige schepen voor reserve zou moeten hebben.

Zij achtten het voorts niet onder alle omstandigheden onmogelijk dat de schepen die de zeegaten moeten verdedigen ook buitengaats kunnen optreden, en meenden dat krachtige schepen in dat geval meer zullen kunnen uitrichten dan zwakkere. Het kwam hun voor dat het voor ons land met betrekkelijk kleine middelen het verstandigst is, slechts enkele groote schepen te hebben, die geschikt zijn voor de verdediging van Indië en verder de verdediging van Nederland voornamelijk op eene sterke torpedovloot te doen berusten, terwijl bij die verdediging dan voorts gebruik kan worden gemaakt van de schepen, die uit Indië komende steeds met het oog op aan te brengen herstellingen, in genoegzamen getale hier aanwezig zullen zijn. In geval van oorlog zijn dan allicht de enkele schepen, die men noodig heeft, spoedig in zoodanigen toestand te brengen, dat ze voor diensten in de zeegaten bezigd kunnen worden. Men behoeft dan niet een vloot speciaal voor die diensten te onderhouden.

§ 3. Behoort, indien thans reeds tot verderen aanbouw van materieel voor den Indischen en den algemeenen dienst wordt overgegaan, de keuze gevestigd te worden op een schip, type *Koningin Regentes*? Vrij algemeen werd omtrent die vraag twijfel geopperd, of een antwoord vooralsnog niet met zekerheid gegeven geacht, terwijl slechts zeer enkele leden pertinent verklariden zich met dit type te kunnen vereenigen.

De Regeering bepaalt zich op bladz. I der Memorie van Toelichting tot de opmerking, dat „niet wel voor tegenspraak vatbaar is, dat de vermeerdering van onze vloot met een pantserschip type *Koningin Regentes* aan geen bedenking onderhevig kon zijn." Men had echter gaarne vernomen, waarop dat gevoelen steunt. Eene nauwkeurige uiteenzetting had men verwacht — en wenschte men alsnog te ontvangen — van de diensten die, naar het oordeel der Regeering, schepen van dit type in den Indischen Archipel zullen hebben te bewijzen, en tegen welk vijandelijk materieel zij eventueel zullen moeten optreden. Men achtte dit zeer noodig te weten, waar deze schepen zoozeer afwijken van de beginselen die men overal elders bij den aanbouw van marine-materieel in de praktijk ziet gebracht. Algemeen toch is men op uitbreiding van het snelvurend geschut van middelbaar kaliber en op betere bescherming van de bedieningsmanschappen dier vuurmonden bedacht. Daarbij treedt, vooral ook met het oog op de ondervinding opgedaan in den

Spaanschen-Amerikaanschen oorlog en den zee-oorlog tusschen China en Japan, snelheid bij schepen van elk charter steeds meer op den voorgrond. (1) De in den lateren tijd gebouwde slagschepen loopen niet minder dan 18 à 19 mijlen. De grootere kruisers hebben eenemimum snelheid van 21 à 23, de kleinere zelfs tot van 25 mijlen.

Ware het nu wel verantwoord, om onder die omstandigheden opnieuw een schip op stapel te zetten, dat wat de bovengenoemde factoren betreft, aan de tegenwoordig te dien aanzien gestelde hooge eischen, zoo weinig voldoet, terwijl juist voor onze kleinere minder krachtige schepen eene groote mate van snelheid, die hen in staat stelt een machtigeren vijand te ontwijken, van zoo bijzonder groote waarde kan zijn?

Te minder ware dit, meende men, het geval nu nog slechts één schip van deze soort betrekkelijk korten tijd in de vaart is en dus ten aanzien van het type nog te weinig ondervinding is opgedaan. Daarbij komt dat de practische resultaten, waarop reeds kan worden gewezen, al zeer weinig bemoedigend schijnen te zijn. Dienaangaande had men het volgende vernomen, waaromtrent men door den Minister gaarne nader zou worden ingelicht.

Bij de stabiliteitsproef zou de *Koningin-Regentes* gebleken zijn minder stabiliteit te bezitten dan het minimum aan oceaanstoomers toegestaan. De slingerhoek waarbij zich de maximum weerstand voordoet om zich weder op te richten, wordt bij dit schip reeds bereikt bij eene slingering van 43°. Neemt men nu in aanmerking dat bij stormweder en hooge zee een schip dikwerf 45° heen en weder slingert, — naar men meende te weten wordt dan ook bij zeeschepen als regel een hoek van 45° aangenomen — dan behoeft het geen nader betoog dat dit schip niet die mate van stabiliteit bezit, die voor de veiligheid onder alle omstandigheden noodig is.

Het schip had naar men had vernomen, aanvankelijk 4° slagzij over bakboord. en lag bij toegeladen schip vooruit te diep, waardoor de pantserring in de breede zijden te ver onder water kwam.

De oorzaak van deze gebreken zou gelegen hebben in de ondoelmatige plaatsing in het schip van pijpleiding en hulpwerktuigen. Om aan deze bezwaren te gemoet te komen was men verplicht aan stuurboord achteruit p. m. 100 ton ballast in het schip te brengen. Daar bij de berekening van het schip eene speelruimte was gelaten van 50 ton, zijnde p. m. 1 pct. van het gewicht, werd met die 100 ton ballast bedoelde speelruimte reeds met 1 pct. overschreden. Hierdoor is de diepgang p. m. 1 d.M. of 2 pct. vermeerderd, en de snelheid verminderd, terwijl van den pantsergordel nog altijd 1 d.M. of ongeveer 20 pct. minder boven water komt dan waarop gerekend was. Een en ander doet, naar men meende, niet weinig afbreuk aan de gevechtswaarde van het schip.

Ter gewichtsbesparing zou men voorts de schoorsteenen ingekort hebben, hetgeen uit den aard der zaak ook wederom ten koste komt van de snelheid of een aanzienlijker kolenvverbruik ten gevolge heeft.

Het middelbaar snelvurend geschut is verder onvoldoende beschermd aan de achterzijde.

Het schip heeft drie lanceerinrichtingen voor torpedo's vooruit, twee met hoeken van 35 graden uit de kiel en één lanceerinrichting in het midden. Voor een schip dat betrekkelijk geringe vaart loopt is dit geen doelmatige inrichting omdat die vaart in de meeste gevallen niet groot genoeg zal zijn om een torpedo-aanval te ondernemen. Bgter ware het te zorgen dat het schip, wanneer het in den toestand van gejaagde verkeert

(1) Welk gewicht b. v. van Engelsche zijde aan groote snelheid gehecht wordt, blijkt o. a. uit de volgende beschouwing voorkomende in het zaakkundig werk van *Hurd's Naval Efficiency*. „The war readiness of the Fleet". Aldaar leest men op bladz. 134 en vlg.

„The main point is that all the constructors of the world are now intent on providing armoured ships, battleships and cruisers, which combine with excellent defensive and offensive qualities, speeds excelling anything that was considered possible in earlier cruisers which have no armour-belts and depend for their protection entirely on steeldecks of varying thicknesses. Admiral Bonamico deduced from the China-Japanese and the Spanish-American wars two main lessons (a) the battles of Cavite and Yalu indisputably demonstrated the great tactical efficacy of speed, and (b) speed is the arbiter of the tactical as of the strategical situation. Another authority Captain Mahon has laid it down as a naval axiom, and it is generally admitted that „rapidity of action is a cruisers primary object". In his prize essay of R. N. Service Inst. *Comm Harry Jones* supplemented this dictum „Our true policy as regards the speed of cruisers he wrote: I believe to be as follows: They should all have sufficient speed to carry out their scouting (without) fear of interference from battleships. For this purpose they should be 2 or 3 knots faster than the contemporary battleships, and any sacrifice must be made to obtain that superiority".

van zijne torpedo's gebruik kan maken, hetgeen het thans niet kan.

Men vroeg zich af of niet het feit dat bij ons te lande de ingenieurs het schip bouwen zonder dat de officieren die er mede varen moeten, omtrent den bouw en de inrichting voldoende vooraf worden geraadpleegd oorzaak is dat dergelijke inrichtingen als boven genoemd, ofschoon zij door de officieren, naar men meende te weten, vrij algemeen worden afgekeurd, toch worden aangebracht. Men veronderstelde dat de ingenieurs meer te rade gaan met de technische moeilijkheden, dan met de eischen die men behoort te stellen om het meest bruikbare materieel te verkrijgen.

In verband met het voorafgaande verzocht men overlegging van de rapporten omtrent schip, machines, kolenberging en kolenverbruik van de *Koningin Regentes*, als ook van de rapporten over het verblijf van het schip in West-Indië, speciaal met het oog op de bewoonbaarheid in de keerkringen.

Voorts wenschte men te vernemen in hoeverre de hierboven gedane mededeelingen en de genoemde cijfers juist zijn. In het bijzonder wilde men weten hoe hoog, na den om voormelde redenen meerderen diepgang, de pantsergordel nu nog boven water reikt, bij het aan boord hebben van de volle toelading van steenkolen en of de stabiliteitsproeven genomen zijn vóór of na het inbrengen van de bovengenoemde 100 ton ballast.

Zijn er, zoo vroeg men voorts, maatregelen genomen, dat zich bij de beide nog in aanbouw zijnde schepen van hetzelfde type niet dergelijke gebreken zullen voordoen als bovenbedoeld?

Ook werd gevraagd of het nu aangevraagde schip van gelijke grootte zal zijn als zijne voorgangers van dezelfde soort waar door het maken van een enigszins grooter schip wellicht belangrijke verbeteringen zouden te verkrijgen zijn en of het in de bedoeling ligt om wat de inrichting en de bewapening met geschut en torpedo's betreft de verbeteringen aan te brengen, waarvan ten aanzien van de *Koningin Regentes* reeds de wenschelijkheid is gebleken. Ook wenschte men te weten hoeveel het schip in het geheel zal kosten.

Sommige leden drongen er op aan dat bij de inrichting van het logies voor onderofficieren en schepelingen met billijke wenschen omtrent comfort, zooveel mogelijk zou worden rekening gehouden.

Nog werd de vraag gedaan of ook het voorgestelde schip van waterpijpketels zal worden voorzien. Gaarne zou men vernemen hoe bedoelde ketels op onze groote schepen voldoen. Men had vernomen dat de resultaten niet gunstig zijn en dat de van deze ketels voorziene schepen veel geringer vaart loopen dan waarvoor zij te boek staan, terwijl ook het kolenverbruik aanmerkelijk grooter is. Men wenschte bepaaldelijk te weten of de waterpijpketels goed werken met de kolen die men in tijd van oorlog in Indië kan verwachten uitsluitend ter beschikking te zullen hebben, nl. Ombiliën- en Borneo-kolen. Kunnen zij toch alleen met een bepaald soort van kolen goede diensten bewijzen, terwijl dit soort in oorlogstijd in Indië misschien niet te verkrijgen is, dan zal dit, naar men meende, reeds voldoende reden zijn, om deze ketels af te schaffen.

Bovendien schijnen deze ketels veel meer reparatie te behoeven dan de vroeger gebezigde. Mocht men juist zijn ingelicht, dan ware het, meende men, wenschelijk van het verder gebruik van waterpijpketels af te zien. Van het wegens het geringer kolenverbruik vrijvallende gewicht aan kolen ware dan partij te trekken voor het aanbrengen van andere stoomketels en van zwaarder machines, hetgeen aan het behoud hunner snelheid ten goede zou komen.

In verband met het bovenstaande werd de meening uitge-

sproken dat het een verkeerd systeem is om op gezette tijden volle krachtproeven te doen houden, daar dit nadeelig op machine en ketels werkt en daardoor tot talrijke reparatiën aanleiding geeft, terwijl met zoodanige proeven verkregen gunstige resultaten toch geen waarborg bieden dat het schip, wanneer op een gegeven oogenblik groote snelheid wordt gevorderd, juist dan in staat zal zijn de grootste vaart te ontwikkelen, daar het in deze uit den aard der zaak toch altijd afhankelijk zal zijn van omstandigheden. De leden hier aan het woord vroegen of het niet verstandiger ware om hetgeen nu ter voorbereiding van de proef geschiedt, voor zooverre het grondig nazien van alle deelen der machine en der ketels betreft, te behouden, doch de proef zelve te doen vervallen.

§ 4. Van verschillende zijden werd aangedrongen op krachtige voortzetting van den aanbouw van torpedomaterieel. Uitbreiding van onze torpedovloot achtte men hoog noodig. Sommige leden te meer omdat zij van oordeel waren dat ons materieel voor de binnenlandsche defensie toch in hoofdzaak tot torpedobooten beperkt zal moeten worden. Waar voor onze marine een optreden buitengaats met groote schepen tegen een machtiger vijand is uitgesloten, meenden laatstgenoemde leden dat met het oog op onze beperkte middelen het bezit van eene krachtige vloot van torpedobooten — eventueel ook onderzeesche — voor ons de voorkeur verdient boven het hebben van enkele kostbare groote schepen. Het kwam hun voor dat wij, over zulk eene torpedovloot kunnende beschikken, ook meer waarde zouden hebben als bondgenoot voor eene mogendheid die een voldoende aantal groote schepen in onze wateren zou kunnen doen optreden, omdat deze dan van het hierheen brengen van torpedomaterieel zou zijn ontslagen. Enkelens dezer leden wenschten ook werven ingericht te zien op het bouwen van torpedobooten, doch anderen meenden dat het beter is de booten te doen bouwen daar, waar, blijkens de ondervinding, die kunst het best wordt verstaan.

Met belangstelling was kennis genomen van het rapport der naar Amerika gezonden commissie in zake de onderzeesche torpedobooten. Zijn, zoo vroeg men, van die vaartuigen bij de verdediging onzer zeegaten met hunne stroomen en ondiepten goede diensten te verwachten? Zoo ja, op welke gronden steunt dan die opvatting? Gelden de gevoerd wordende onderhandelingen den aankoop van een bepaald type of den bouw van eene boot, speciaal met het oog op de behoeften hier te lande ontworpen? Opgemerkt werd dat bij de beslissing omtrent den bouw rekening zal zijn te houden met de toestanden in onze zeegaten.

De wensch werd te kennen gegeven dat de Minister er in moge slagen eene onderzeesche boot te verkrijgen, in staat om te allen tijde zoowel onder als boven water te varen. Men zou het betreuren indien eventueel geld werd uitgegeven voor eene onderzeesche boot, die althans aan dezen eersten eisch van bruikbaarheid niet voldeed.

Aldus vastgesteld den 2den Juni 1902.

VERHEY.

MARCHANT.

VAN WASSENAER VAN CATWIJCK.

GOEKOOP.

FOKKER.

